

Tarkastusvaliokunta

Valtiontalouden tarkastusviraston kertomus vaalirahoituksen valvonnasta vuoden 2018 presidentinvaalissa

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtiontalouden tarkastusviraston kertomus vaalirahoituksen valvonnasta vuoden 2018 presidentinvaalissa (K 20/2018 vp): Asia on saapunut tarkastusvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- tilintarkastuspäällikkö Jaakko Eskola, Valtiontalouden tarkastusvirasto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Vaalirahoitusvalvonnan tavoitteet ja ilmoitusvelvollisuus

Lain tavoitteena on lisätä vaalirahoituksen avoimuutta sekä tietoa ehdokkaiden mahdollisista si-donnaisuuksista. Lain perustelujen mukaan säätelyn keskeinen tavoite on ehkäistä korruptiota ja taata riittävät voimavarat poliittisen järjestelmän toiminnalle. Tällä tavalla edistetään kansanval-taa ja sitä kohtaan tunnettua luottamusta. Avoimet ja rehelliset vaalit ovat toimivan länsimaisen demokratian kulmakivi. Keskeinen osa avoimuutta on se, että äänestäjillä on mahdollisuus saada tietää, mistä puolueet tai muut ehdokkaita asettavat mielipidesuunnat ovat saaneet kampanjaansa merkittävää rahoitusta. Voimakas taloudellinen riippuvuus yhdestä rahoittajatahosta voi synnyttää epäilyksiä rahoittajan pyrkimyksistä vaikuttaa epäasiallisesti ehdokkaita asettavan tahon harjoittamaan politiikkaan. Ilmoitusvelvollisuus lisää julkista tietoa ehdokkaiden mahdollisista si-donnaisuuksista, ja sen odotetaan myös rajoittavan ehdokkaiden vaalikampanjoiden kulujen kas-vua.

Vaalirahoituslain tavoitteena on selkeyttää vaalirahoituksen ilmoitusvelvollisuuden sisältöä. Lailla tavoitellaan ilmoitusjärjestelmää, joka on riittävän kattava ja samalla noudatettavissa il-man kohtuutonta vaivaa ehdokkaalle. Ehdokkaan oikeusturvan ja ilmoitusten vertailukelpoisuu-den turvaamiseksi laissa on pyritty mahdollisimman selkeään ilmoitusjärjestelmään.

Presidentinvaaleissa ilmoitusvelvollinen on ehdokkaan asettanut puolue ja ehdokkaan asettaneen valitsijayhdistyksen vaaliasiamies tai tämän varamies. Presidentinvaalien vaalirahoitusilmoituk-

Valiokunnan mietintö TrVM 7/2018 vp

sessä ilmoitettavista vähimmäistiedoista säädetään vaalirahoituslain 6 §:ssä. Vaalirahoituksella tarkoitetaan rahoitusta, jolla katetaan ehdokkaan vaalikampanjan toteuttamisesta aikaisintaan kuusi kuukautta ennen vaalipäivää ja viimeistään kaksi viikkoa vaalipäivän jälkeen aiheutuneita kuluja riippumatta siitä, milloin nämä maksetaan. Presidentinvaalien vaalipäivä oli 28.1.2018.

Ilmoitusvelvollisen tuli ilmoittaa vaalikampanjansa rahoitus eriteltynä ensiksi ehdokkaan omiin varoihin ja ehdokkaan ottamiin lainoihin sekä toiseksi ehdokkaan, hänen tukiryhmänsä tai muun hänen tukemisekseen perustetun yhteisön saamaan ulkopuoliseen tukeen. Ilmoitusvelvollisen oli ilmoitettava erikseen kunkin yksittäisen tuen arvo ja sen antajan nimi, jos tuen arvo oli vähintään 1 500 euroa. Useat samalta tukijalta saadut suoritukset ehdokkaan vaalikampanjan kuluihin tuli laskea yhteen ja ilmoittaa yhtenä tukena.

Valtiontalouden tarkastusviraston suorittama valvonta

Valtiontalouden tarkastusviraston tehtävänä on valvoa ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Vaalirahoituslain mukaan ilmoituksensa sisällöstä vastaa ilmoitusvelvollinen. Tarkastusviraston tavoitteena on järjestää valvontajärjestelmä mahdollisimman helppokäyttöiseksi ja ohjaavaksi. Tarkastusvirasto vahvisti 13.10.2017 yleisohjeen vaalirahoitusilmoituksen tekemisestä vuoden 2018 presidentinvaaleissa (269/40/2017). Lisäksi tarkastusvirasto ylläpitää jatkuvaa neuvontapalvelua, jossa voi kysyä vaalirahoituslaista.

Tarkastusvirasto myös julkaisee saamansa ilmoitukset viipymättä ja ylläpitää vaalirahoituksen ilmoitusrekisteriä, johon tallennetaan saadut ilmoitukset. Julkaisujärjestelmän kautta kaikilla on mahdollisuus tarkastella ilmoituksissa olevia tietoja yleisen tietoverkon kautta.

Vaalirahoituslain mukaan tarkastusviraston valvonta käsittää käytännössä vaalirahoituslain 5—8 §:ien muodostaman kokonaisuuden. Valvontatehtävä painottuu ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen valvontaan, ja valvonnan pääpaino on ilmoituksen muodollisessa oikeellisuudessa. Lain muidensäännösten valvonta ei kuulu tarkastusviraston tehtäviin. Esimerkiksi lain 4 §:ssä tarkoitettut ehdokkaan vaalirahoituksen rajoitukset eivät kuulu tarkastusviraston valvontakokonaisuuteen vaan poliittisen vastuun piiriin.

Kaikki kahdeksan vuoden 2018 presidentinvaalien ilmoitusvelvollista jätti vaalirahoituslain tarkoittaman vaalirahoitusilmoituksen määräajassa. Presidentinvaalien vaalirahoitusilmoitusten oikeellisuuden varmistamiseksi Valtiontalouden tarkastusvirasto pyysi kaikilta ilmoitusvelvollisilta lisäselvityksinä kirjanpitoraportit ja tiliotteita. Niiden avulla pyrittiin varmistumaan erityisesti siitä, että ulkopuolisilta saadut tukisuoritukset oli merkitty oikein vaalirahoitusilmoituksiin. Lisäksi tarkastusvirasto pyysi neljää ilmoitusvelvollista täydentämään tai korjaamaan tekemäänsä ilmoitusta. Ilmoitusvelvolliset täydensivät ilmoitustaan viipymättä. Korjaukset olivat pääosin vaalirahoitusilmoitusten rahoitustietojen tarkennuksia.

Ilmoitusvelvollisten kampanjan kulujen vaihteluväli on erittäin suuri. Euromäärältään suurin presidentinvaalien kampanja vaalirahoitusilmoitusten perusteella oli 1 233 642 euroa ja pienin 162 405 euroa. Kaikkien vaalirahoitusilmoitusten perusteella vaalikampanjan kampanjakulujen keskiarvo oli noin 481 000 euroa. Vuonna 2012 suurin euromääräinen vaalikampanja oli puolestaan 2 033 780,25 euroa, pienin 80 323,97 euroa ja keskiarvo noin 739 000 euroa.

Valiokunnan mietintö TrVM 7/2018 vp

Presidentinvaalikampanjat myös organisoitiin eri tavoin. Useimmissa tapauksissa kampanjan on toteuttanut käytännössä tukiryhmä tai -yhdistys, vaikka ehdokas olisi ollut puolueen asettama.

Ilmoitusten käsittelyn, selvitysten ja tehtyjen täydennysten jälkeen Valtiontalouden tarkastusviraston tietoon ei ole tullut seikkoja, joiden perusteella sillä olisi syytä epäillä vastaanottamiensa ilmoitusten oikeellisuutta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Tarkastusvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 20/2018 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Helsingissä 24.1.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Eero Heinäluoma sd
varapuheenjohtaja Olavi Ala-Nissilä kesk
jäsen Olli Immonen ps
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Esko Kiviranta kesk
jäsen Eero Lehti kok
jäsen Maria Lohela liik
jäsen Eero Reijonen kesk
jäsen Päivi Räsänen kd
varajäsen Pia Viitanen sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Nora Grönholm.